

անցնելու իր մահաբաժնի կոնկրետով կամ ճամբար կորելու՝ Սարսափի այդ նույնպիսի մէջ կ'աշխատէի ես ալ անոր առաջքը (ուղուրը) կտրել կամ վանել հակառակ ուղղութեանս, խորհելով թէ այսպէս անոր չարագուշակութիւնը չեղաքացուցած կ'ըլլամ։ Եւ ի՞նչ ըսել, ինչպէ՞ս միկնել որ երբ, ամէն անգամ, այս թռչունին հանդիպելու եմ անձնական ու ընտանեկան դժբախտութիւն մը, ցաւալի ու անդարմանելի կորուստ մը պատահելու է։

Ինչուազնացութիւններէս իրրեւ նմուշ մը հոս կը գնեմ Արմատական երկուստարգ ու զիտուն վարդապետ Տ. Շաւարշ Հօր հետ Սէյֆէ լեռան վրայ շարաթացեալ Սոխկերու վանքին մեր տուած այցելութեան լուսանկարը։ Ես կանուխէն այս լեռը թէ վանքը քանիցս այցելիք էի։ Սվազէն երկու ժամ դէպ արեւելք 1880 մ. բարձրութեամբ լեռնաշղթայ մըն է, ուրիշ կ'անցնի Սվազ-Կարնոյ խճուղին։ Սոխկերու վանքը լեռան՝ Ալիսի վրայ նայող ամենէն բարձր գագաթին կրաժայռին մէջ փորուած մեծկապ այր մըն է, երեք խորաններով ու քարէ սեղաններով, քովէ ալ ուրիշ այր մը։ Կաւանարար բնակավայրը եղած է խտակեաց Միաբանութեանը։ Շրջակայ թուրք գիւղացիներ այժմ ալլըլ ըրած են։ Այրին մուտքին աջ կողմն վրայ կրաժայռին երեսը Մեսրոպեան խոշոր երկաթաղիւր տառերով երեք տող արձանագրութիւնը ամենէն թանկագին հնութիւնը պէտք է համարել։ Մեր տոմարական ի՛նչ (47 + 551 = 598) թուականը կը կրէ և կարծեմ սուկէ աւելի հին արձանագրութիւն ցարդ Հայաստանի ոչ մէկ կողմը գտնուած չէ։ Դժբախտաբար վանտալ ձեռքեր տեղ տեղ քլունկով տաւեր է ջնջել աշխատեք են։ Վանքին անցելուն, ժողովրդային աւանդութիւններուն ու այս արձանագրութեան մասին գրել մեր մէջ վերապահուած ըլլալով հնախոյզ ու հետաքննիչ Տ. Շաւարշ Հօր, հոս այսքանով միայն կը բաւականանամ, և ն. Կե. բապատուութենէն կանխապէս առնուած արտօնութեամբ է որ գործոյս մէջ զրի վանքի ընդհանուր տեսարանի այս պատկերը։

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՌԱԿԵԱՆ

(ՎԵՐՋ 6)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

ՄԱՇԿԵՒՈՐ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Կիլիկիոյ մէջ, Սև լեռան վանքերէն մին էր Մաշկեւոր, երբեք գրուած նաև Մաշկաւոր, Մաշկուոր, Մաշկու։ Ըստ Ալիշանի համանուն թեմին կեդրոնն էր Մաշկեւորը, ուր կը նստէր վիճակաւոր Եպիսկոպոսը (Սիւ. 62, 408)։ Վարդան Գրիշ յիշատակարանին համաձայն ան կը գտնուէր սի սահման Սիսոֆը քաղաքիս, ի գաւառիս Կիւղիկեցոց, ի լեռինս որ կոչի Տարոս» (Սիւրմէեան, Յ. 260. Եւրուսաղէմի, էջ 280)։ Եպիսկոպոս կառուցուած էր յանուն Ս. Կարապետի (Սիւ. 408, Հանդ. Ամս. 1896, էջ 343)։ Ունէր ուրիշ կեդրոններ մըն ալ յանուն Ս. Աստուածածնի (Հմմտ. Սիւրմէեան, Յ. 260. Եւրուսաղէմի, էջ 280 և 337, Ուղիկեան, Հ. 2. Հիշատակարաններ, 1950, էջ 177)։

ՊԵՏԱԿԱՆ. — Մաշկեւորի վանքը շինել տուած է Թորոս Ա. (1099–1129), իր իշխանութեան սկիզբները, 1102 թուին (Սմմ. 121)։

Մաշկեւորի վանահայր Եպիսկոպոսներէն կը յիշուին։

1. — Գրիգոր Վրդ. Մաշկեւոր (Ք 1114). — Կիլիկիոյ մեծ երկրաշարժին կը վախճանի ի վարդապետ. — Ուս. էջ 417։ Սիւ. էջ 407։

2. — Դաւիթ Վանանյան (11509–1192). — Ճամբարի մը գրել տուած է ԺԲ. Գաբուէ կիսուն (Սիւ. 407)։ Իսկ նոյն դարուն վերջերը իրրեւ առաջնորդ կը յիշուի, հետն ունենալով իր Թորոս քաղաքին. — Սիւրմէեան, Յ. 260. Եւրուսաղէմի, էջ 280։

1259 թուին, Կիրակոս Գրիգը կը յիշատակէ, ի Մաշկեւոր, Թէոֆան փակակալը, Ստեփանոս Գահանան և Թորոս Գահանան, որոնք օգնած են իրեն. — Սիւրմէեան, Յ. 260. Հալէպի, Ա. Հատոր, էջ 55։

3. — Թորոս Եպիսկոպոս (1307). — Կը մասնակցի Սիսի ժողովին. — Սիւ. 408, Աղգպ. էջ 1785։

4. — Հայրապէս Եպիսկոպոս (1325).

— Կոչուած է, Բարսեղ Վրդ. Մաշկեորցիէն, ալար հեղ և բարեբարոյն. — Մեկն. Մարկոսի, էջ 460:

5. — Գրիգոր Սպիսկոպոս (1342–44). — Մասնակցած է Սիւրի մէջ 1343ին գումարուած ժողովին, ուր ներկայ էր նաև Բարսեղ Վրդ. Մաշկեորցի (Ազգայ. էջ 1780): Յաջորդ տարին Կոստանդին Բ. (= Կի) Թաւազարին կողմէ, ուրիշներու հետ միասին, Գրիգոր Սպիսկոպոս պատգամաւոր գրկուած է Հռոմի քահանայապետին. — Սիւ. 408:

ՄԵԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Հակառակ անոր որ Մաշկեորի վանքը երկու երեք դար չէն է եղած, քիչ են անկէ մեզի փոխանցուած գրչագրական արդիւնքները: Այսպէս,

Ա. — Վարդան Կրօնաւոր, Գրիչ, 1192ին օրինակած է Ճաւոց մը, երկաթադիր և ճոխ ծաղկումով, Ձեռ. Ս. Թ. Թ. 131. — Սիւրմ., Ծ. Զեռ. Եէմ.ի, էջ 263:

Բ. — Կիրակոս Քահանայ, Գրիչ, 1259ին օրինակած է Աւեստաւն մը, իր հոգեւոր եղբոր Յուսէփ Քահանայի խնդրանքով (Սիւրմէեան, Ծ. Զեռ. Հալէպի, Ա. Հատոր, թիւ 21, էջ 54): Որոշ չէ թէ նոյն անձն է սա, Հռոմկլայի մէջ տասնեակ մը տարիներ առաջ աշխատող նշանաւոր Գրիչ և Ծաղկող Կիրակոսի հետ:

Գ. — Առաքել Հիւսէփանցի, Կազմարար, աշակերտ Սարգիս Քահանայի, 1260ին կազմած է Կիրակոս Քահանայի տարի մը առաջ օրինակած Աւետարանը (Սիւրմ. Ա. էջ 55): Այս անուանի կազմարարին գործունէութիւնը շարունակուած է Հռոմկլայի Հայրապետանոցին մէջ 1262–1278. — Սիւն, 1948, էջ 318:

Դ. — Գրիգոր Կրօնաւոր, Գրիչ, ունի Աւեստաւն մը, զոր սկսած է օրինակել Մաշկեորի մէջ 1269ին, և աւարտած է Անդրէասանց վանքը, զի անտուն, անտեղ չըլլած, ոչ ունեւոր տեղի հանգստեանն, — Սարգ. Թ. 111:

Ե. — Կոստանդին Գրիչ, աշակերտ Յակոբ Կաթողիկոսի, որուն հրամանով Աւեստաւն մը սկսած է գրել Մաշկեորի վանքին մէջ, և աւարտած է ի Դրազարկ, 1274ին: Մաքաղաթեան սոյն Աւետարանը յաջորդ տարին կազմած է Առաքել Հնազանդեանց, Ձեռ. Ս. Թ. Թ. 1955. — Սիւրմէեան, Ծ. Զեռ. Երուսաղէմի, էջ 336:

Զ. — Յովհաննէս Գրիչ, 1322ին օրին

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

ԵՐԱՆԻԿ ԸԼԼԱԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍԸ

Երջանկութիւնը վիճակ մըն է որուն մինչ ներս անփոփոխ տեսականացումը մեծագոյն ուրախութիւնն ու հաճոյքը կը պատճառէ: Եթէ կարող ըլլանք ձեռք բերել մտքի և հոգիի վիճակ մը որ մեզի ըսել տայ. — «Կ'ուզէի որ ամէն բան այսպէս ըլլար միշտ», ինչպէս որ Յաւուս ըսաւ Մեծիսոփեիին, — «Մ'հ, Կեցի՛ր, զեռ քիչ մըն ալ յամեցիր, ի՞նչ գեղեցիկ է», մենք իրապէս երջանիկ պիտի ըլլանք:

Բայց ի՞նչ ըսել է վիճակ:

Եթէ իբրեւ վիճակ կը հասկնանք երևոյթ մը որ գոյութիւն կ'առնէ որով ժամանակի մը մէջ, և այդ ժամանակի տեւողութեան մէջ մենք կը գործենք, կ'անք մեր ամբողջ էութեամբ իբրեւ երջանիկ անհատներ, այսպիսի տեւողութիւն մը անմութեան ի՛լլալ, վանցիկ տեւողութիւնը փոփոխութիւններու շարայարութիւն մըն է: Եւ ի՞նչպէս փոփոխութիւն տեղի պիտի չունենայ երբ երջանկութիւնը բաղկացնող տարրերը տարրէն անկայուն են: Եթէ եւրաժշտութիւն է, անկէս պիտի գաղբի, եթէ գիրք մըն է անոր վերջին էջը պիտի կարդացուի: Անշուշտ պիտի ուզենք վիճակի մը անփոփոխ տեսականացումը, բայց զի-

նակած է Շարակնոց մը, «ի վայելում... տէր Գաւդոսի Սպիսկոպոսի, սպասաւորի սուրբ Կարապետին»։ — Հանդ. Ամս. 1896, էջ 343: Խալիկեան, Հիշատակարաններ, էջ 177:

Է. — Բարսեղ Վրդ. Մաշկեորցի, Հեղինակ. — Այստեղ 1325ին գրած է իր ծանօթ երկը, Մեծիսոփեիւն Մարկոսի Աւետարանին, որուն սկզբնադրին Բ. մասը միայն, հեղինակին իսկ գրէին եւլած, հասած է մեզի, և այժմ կը գտնուի ի Ս. Էջմիածին (Շողակաթ էջ 211. Կար. Թ. 1292): Տպուած է ի Կ. Գոլիս 1826 թուին:

Ն. ԵՊՍ. ՄՈՎԱԿԱՆ